

De oorspronkelijke Elstar. In de winkel liggen gewoonlijk mutanten die roder zijn, zoals de Red Elstar.

Korte geschiedenis van de Elstar

De Elstar is het belangrijkste Nederlandse appelras en de meest succesvolle Nederlandse appel ooit. De appel wordt ook elders in Europa veel geteeld. Het is met name aan de inspanningen van de vorig jaar overleden Tijs Visser, die in de appel vertrouwen bleef houden en aan enkele toevalsfactoren, te danken dat de Elstar zo een succes werd.

De eerste selectie

De geschiedenis van de Elstar begint rond 1948. De afdeling Groot Fruit van het IVT (Instituut Verdelingstechniek) voerde in Elst, het centrum van de Fruitteelt van de Betuwe, systematische kruisingen uit om nieuwe en betere appelrassen te vinden. Arie Schaap was de assistent veredelaar die voor de kruisingen en entingen zorgde. De boomgaard in Elst heette de 'Santacker', ook al lag deze niet op zand, maar juist op de zware komklei. In twee populaties van die kruisingsproeven kwam een ongewoon groot aantal goede zaailingen voor. Van ongeveer 50 zaailingen werd een aantal op een probeerlijst geplaatst. "Normaal ben je blij als dat er één op de honderd is" vertelde Tijs Visser later, die als onderzoeker aan de wieg stond van de Elstar. Toen hij in de jaren zestig op de Santacker kwam, stonden er bijna duizend appelrassen. In 1965 onderwierp Visser de vruchten van 120 geselecteerde veel belovende zaailingen aan smaakproeven. De Elstar, een kruising van Ingrid Marie en Golden Delicious, bleek daarbij goed uit de verf te komen. De boom bleek er echter eentje waar telers helemaal niet van houden: allemaal blad met daartussen hier en daar een groengele appel. Vervolgens gebeurde er weinig met het perceel.

Tijs Visser bleef vertrouwen houden in de Elstar. Hier als gepensioneerde met zijn vrouw Marleen. Foto: Hans Schiere

Het onderhoud werd te duur en een deel van de tuin moest wijken voor nieuwbouwplannen van de gemeente Elst. De directie van het IVT besloot alles te rooien, met uitzondering van de bomen waar Visser en Schaap iets in zagen. Een twaalfstal bomen bleef daardoor gespaard.

Van rotboom tot succesappel

Tijs Visser prees de smaak van één van de appels, maar Arie Schaap tilde erg sterk aan bezwaren van de telers tegen de boom: *“Een rotboom met veel hout en te weinig appels”*. De boom mocht echter blijven staan. De volgende stap was telersinzicht: Elstar zou alleen een kans maken als de boom op een andere onderstam werd gezet. De sterke onderstam waar ze op stond, waarschijnlijk M 2, werd vervuild voor de zwakkere M 9. Deze zou minder blad en dus meer appels met mogelijk een rode blos kunnen geven. Maar de boom bleef 'lastig'. Het is de verdienste van Arie Schaap en fruitteeler Hans Smits, die ingeschakeld werd om het snoeien en telen van de Elstar onder de knie te krijgen, dat de Elstar mocht blijven

Arie Schaap overleed in 1968 en werd opgevolgd door Jac. Verhaegh. Schaap heeft de voorzichtige start van de Elstar nog mee kunnen maken, maar niet de doorbraak. In die periode heette Elstar nog Nr 550454-240, vanwege het kruisingsjaar 1955. Toen de appel echte furore ging maken, werd de naam omgedoopt tot Elstar, een combinatie van Elst en Arie. Daarover zei Visser: *Als je een naam geeft, moet je wel weten wat je doet, ook voor de export. De Engelsen introduceerden bijvoorbeeld een appel met de naam Greensleeves, maar met een dergelijke naam moet je natuurlijk niet bij de Nederlandse consument aankomen”*.

Overigens menen velen dat de appelnaam betekent: Star van Elst (het fruitteeltcentrum in de Betuwe)

Kleur en mutaties

De kleur van de Elstar was oorspronkelijk niet rood genoeg. En hoewel mooie rode appels volgens Visser beter door smaakproeven komen, heeft dat de eerste doorbraak niet verhinderd. Wel was er meer kleur nodig om het succes van het ras in de toekomst veilig te stellen. Opnieuw speelde het toeval een rol. In 1981 ontdekte fruitteeler Louis Miechielsens uit Woensdrecht rode appels aan een topscheut in een van zijn Elstar-bomen. *Dat was twintig jaar systematisch veredelen tegen vijf minuten van de teler*. Miechielsens zelf vermoedt dat de oorzaak ligt in de plotselinge strenge vorst van 1979 toen het te laat was om de bevroren topscheut te snoeien. De cellen in de knop zouden zo beschadigd kunnen zijn dat ze muteerden. De mutant die door hem *Red Elstar* werd genoemd, bleek stabiel. Miechielsens ging zelf zonder toestemming over tot vermeerderen, waardoor er problemen over de kwekersrechten kwamen. Uiteindelijk werd de naam Red Elstar geaccepteerd. Ook andere Elstar mutanten dienden zich

aan. De belangrijkste was waarschijnlijk *Elstar Elshof*, van Frans Elshof uit Zeewolde (1983). Maar ook *Elstar van der Grift* (1985) en *Red Elswout* (1986) zijn bekend geworden. De rechten van de eerste Red Elstar zijn uiteindelijk gekocht van Miechielsens en toegepast op Elstar Elshof (een appel met een wat egalere blos) die nu samen met de Red Elstar (een appel met een wat gestreepte blos) onder één naam worden verkocht.

Massale aanplant

Begin tachtiger jaren werden telers en handelaren enthousiast over de Elstar. Maar plukrijp is niet hetzelfde als eetrijp. De appels werden vaak te laat geplukt, wat de smaak niet ten goede kwam. Bovendien waren deze appels minder goed bewaarbaar en brachten ze minder op. Maar de telers zetten door en zo kon het ras echt door breken. Een toevallige factor voor het door breken van de Elstar was de vreemde koude winter van 1984/85. Er kwam veel sneeuw op de onbevroren grond, daarna begon het hard te vriezen, terwijl de fruitbomen nog niet waren afgehard. Het gevolg was dat veel bomen kapot vroren. Telers moesten opnieuw aanplanten en kozen massaal voor de Elstar, omdat gebleken was dat ze daar een goede prijs voor kregen. En niet onbelangrijk was dat de teelt zat te springen om nieuwe rassen nadat allerlei alternatieven, zoals Karmijn, Odin, Yvette en Gloster, mislukt waren o.a. door slechte bewaarbaarheid.

Eén van de eerste telers die Elstar op grote schaal teelde was Hans Smits, die zich in 1969 in Flevoland vestigde. Rond 1970 had hij over Elstar gelezen en hij hoorde dat er op de proeftuin in Kraggenburg een boompje van dit ras stond. Hij ging kijken en trof een "misselijk, lelijk, verkankerd boompje" aan. Maar hij probeerde het en werd verliefd op het ras. In 1973, nadat Visser de eerste serie Elstar bomen op de proeftuin te Horst had gemaakt, plantte Smits al zo een zeshonderd bomen.

Visser had bewust al zo veel mogelijk plantgoed gemaakt om er zeker van te zijn dat er voldoende materiaal zou zijn wanneer er vraag naar zou komen. Daar heeft hij indertijd naar eigen zeggen van zijn superieuren voor op zijn kop gehad. Maar die ruime beschikbaarheid van jonge bomen was eveneens één van de factoren voor het succes.

Elstar is uiteindelijk uitgegroeid tot het belangrijkste appelras in Nederland, ondanks haar teeltmoeilijkheden. Zo is de groei te fors en vraagt het veel snoei- en dunwerk. Ook is ze gevoelig voor beurtjaren en voor bijna alle ziekten die in de appelteelt voor komen. Wel voldoet het ras goed op zowel zand als klei. Bovendien is de vrucht lang bewaarbaar. Andere landen waar Elstar goed voldoet zijn Duitsland, Polen en Frankrijk. Aan de inspanningen van de vorig jaar overleden Tijs Visser, die in de appel vertrouwen bleef houden en aan enkele toevalsfactoren, is het te danken dat de Elstar zo een succes werd.

Verkorte versie van het artikel van Hans Schiere: Elstar succesvol door vakmanschap en geluk. De fruitteelt 4, 23 januari 2009, jaargang 99